

E. E. L. K.

Wigala fogudus

1339—1939

E. E. S. S.

Wigala foguduse ja firiku ajalugu

1339 — 1939

Koostanud
Mihkel Altsam

Wigala foguduse nõukogu kirjastus
1939

Tallinna Eesti Kirjastus-ühituse trükitoda, Pilt 2. 1939.

2

Tartu Ülikooli
Raamatukogu

215 883

Piiskop Dr. Hugo Bernhard Rahamägi.
Sesti Ewangeeliumi Luteriusu Kiriku Tuht.

Juubeli fogudusele.

Minu armas ülitooli sõber ja ameti-
wend, Sinu armas hingekarjane, juubeli
fogudus, palus minult mõned read sellesse
raamatusse. Minul on rõõm, et seda
teha tohin.

Ei oska mina, ega suuda mina seda
paremini teha, kui pühakirja sõnaga:
„Jeesus Kristus on seesama
eile ja täna ja igawesti!“

(Eebr. 1,83).

Wigala fogudus ja rahwas on 600 aasta jooksul mitmesugu-
seid aegu ja päiwi läbi elanud. Nii fogudusel kui termikul, kui ka
üksikliikmeil, peredel ja perekondadel on oma saatust läbielada tulnud;
on neil kõigil saatustlikud ajad ja tunnid olnud. Wahetorrad ja
lähikäimised üksteisega on mitmesuguse tähe all sündinud. Peatuma
on jäänud inimesed ja mõtlenud, kui muutlikud on ajad ja olud,
inimese süda ja inimese meel.

Kuid ewangeelium on meid juhtinud ja kannud ikka uuesti
selle Isjanda poole, kes Isalt tuli meile teeks, tõeks ja eluks; kes
Isa juurde läks meile eluasemeid walmistama ja kes taewasest kõr-
gusest tuleb oma auriigi ilmutamiseks.

See Jeesus Kristus, seesama eile ja täna ja igawesti, oma
foguduse pea ja ülemkarjane, on igaweses truuduses ja armastuses,
pühas karistuses ja kindlas juhtimises ka oma Wigala fogudust
saatanud ja õnnistanud läbi aastasadu.

Soovin kõigest südamest, et ühendus ja osadus kogudusel oma
Isandaga aina kaswaks, kõweneks ja täieneks.

Olgu Wigala koguduse saatuse ja teekond siin maapealsetes
olufordades tulewikus ükstaspuhas misjuguine, tema hea karjane on
seesama eile ja täna ja igawesti.

Selles usus olgu õnnistatud Sulle, Wigala kogudus, Sinu
mälestuspäew.

Seda soowib Sinule

piiskop Rahamägi.

Ferdinand Jakob Būrgenson.
Wigala koguduse õpetaja, Maa-Läänemaa praost, piiskoplik
witaar.

Saatets.

Tänuga kasutan wõimalust, mis minule anti ja awaldati selleks autori poolt soowi, et pean kirjutama midagi saateks sellele raamatule. On loomulik, et mina seda sõna ning suleõigust kasutan selleks kõigepealt, et terwitada Sind, Wigala kogudus, Sinu 600-aastase juubeli puhul.

Sa küsid wähest küll, kuidas on lugu selle juubeliga ja mispärast just käesolew aasta on juubeliaastaks. Selle kohta meie leiame raamatu 13. leheküljel järgmist: „Wigala koguduse asutamise ja esimese kiriku ehitusaeg ulatub kaugesse katoliku usu ajastusse. Esimene kirjalik jälg leidub XIV sajandist. 1339. a. oli Dominikaani ordu (Predigerbrüder zu Reval) konwendil tüliasi lahendada Padise kloostri wendadega. Oma protestikirjas ordu ülem von Velin mainib tunnistajana selles asjas preester-wenda Johannest Wigalast.“

Nii siis — esimene kirjalik jälg, mis lasseb oletada Wigala koguduse olemasolu, on pärit aastast 1339. Palju on muutunud selle 600 aasta festel: on muutunud riigid, on waheldunud walitsused ja walitsuse korrad ka meie kodumaal; püüma on jäänud rahwas ise, Eesti rahwa poegade ja tütarde nime kandjad ka siin Wigalas. Ja püüma on jäänud ka kristlik kogudus, kes sajandite festel seda rahwast on teeninud.

Kui sealjuures kristliku koguduse elus on nähtawale tulnud ka wigu nende sajandite festel, siis on nemad tingitud olnud inimlik-tudest puudustest. Ei mitte sõnast, mis on olnud kuulutuse aluseks. Ja weel wähem Temast, kes on oma koguduse pea ja rajaja, ja kes ütleb: „Inimesepoeg ei olegi tulnud ennaft lastma teenida, waid ise teenima ja andma oma hinge lunastamise hinnaks mitme eest.“

Juubeli puhul ei taha me igatahes mitte niipalju warju kui walgusekülgedele mõelda; tahame mõelda õpetusele; tahame mõelda ka troosti ja kinnitusele, mis kogudusest on hoowanud rahwa elusse. Ka siin Wigalas. Sajandite festel. Ka raskematel aegadel.

Nagu näiteks minule jutustas lord keegi wanem mees, kes oli wiibinud Wigala kirkus ka ühel juubelipäewal. See oli praost Harteni 50-aastane ametijuubel 1874. a. Seal oli „wana praost“ oma jutluses meelde tuletanud näljaaegu ja aastaid 1860-datel aastatel, ja oli ütelnud: „Kui sagedasti seisin mina sinu ees, armas kogudus, ja ei teadnud mitte, mis sõnadega sind trööstida. Kuid siis tundsin mina, seisis keegi teine minu selja taga, ja see andis minule sõnad suhu, mis mina pidin ütleva sinule.“

Neid trööstiwaid ja kinnitawaid sõnu on siis meie esiwanemad siin Wigala kirkus ja koguduses kuulnud. See troosti- ja õpetuseallikas jagab wett meile ka täna. Me loodame ja palume, et see allikas meile ei kuivaks; ka järeltulewatele põlwelele siin Wigalas mitte. Käesolewal juubeliaastal tahame aga eriti rõõmsad olla, et Kõigewägewam meie armast Wigala kogudust on hoidnud ja kaitseinud sajandite festel. Oleme rõõmsad ja tänulitud, et tohime olla asutuse liikmed, kes mõõdab oma iga mitte aastate ja aastakümnete, waid sajandite ja tuhandetega. Tahame püüda olla ka korralitud liikmed ja sellega teenida Jumalat. Ja ühtlasi ka oma rahwast ja riiki, mis läbi raskuste on jõudnud nüüd wabaduse tähistele.

Õõpuks aga lubatagu mind sel kohal täita weel ühte meeldiwat kohust: tänada Wigala koguduse nimel Wigala poega M. Uitsam'at, kelle lahkelt tähelepanujuhtimisel meie üldse saame pidada oma juubelit. Tänada teda Wigala ajaloo koostamise eest mitmesugustel ja seni tundmatuil andmeil, mis lähewad nüüd rahwa sekka raamatu näol, mille käsitiri on M. Uitsam'a kingitus kogudusele tema juubeli puhuks. Samuti südamlis tänu tema pojale M. Uitsam'ale jun. raamatut illustreerivate fotode ning dokumentide jälgendite eest, mis tema poolt kogudusele kingitud.

Õpetaja F. Sürgeuon.

Sooguõuse nõukogu 1939. a.

I rida wõlemalt istuwad: J. Lauter, E. Emmo — kirjatoimetaja, M. Miil — eimees, õp. J. Jürgefon, H. Johnson — laetur, M. Rutt — abielimees, J. Mildow, J. Keerd. II rida: M. Ester, H. Aluw, J. Siimberg, M. Rutt, kõster A. Tor- mis, dr. M. Kull, T. Sooring, M. Seiler. Seisawad, wõlemalt: H. Sata, J. Keidla, J. Kaer, T. Hindrow, M. Soom, M. Alementsfon, A. Heinlaar, M. Neemann, J. Mäe, J. Kamarin — juhatuseleige, J. Selirand.

Koguduse ja kiriku ajalugu.

Asutuskohht ja ehitusaeg.

Wigala kirik asetseb Kiwi-Wigala jõe põhjapoolsel kaldal, ülewalspool Narawere jõekese suubumiskohta Kiwi-Wigala jõkke. Kirik on paekivist ehitus, piiratud põlistest ilupuudest. Kiriku kohal üle jõe asetseb kirikla ja sealt kilomeetri kaugusel kõstri elamu.

Kiriku täpne ehitusaeg on teadmata, selle kohta pole säilinud ainustki dokumenti kiriku algpäewilt. Kiwi-Wigala mõisa tulekahju puhul 1786 hukkus suur osa kirikuarhiivist, mis oli ajutiselt mõisas hoiul, ja teistkordselt kannatas arhiiv kirikla tulekahjus 1880. a. Waewalt olekski arhiiv annud sellele kindlat wastust, sest kauges minewikus ei peetud üldse kirikuraamatuid, waid see wiidi läbi alles Rootsi ajastu lõpujärgul. Seepärast tuleb kiriku minewikku jälgida teiste, seni säilinud ürikute kaudu.

Wigala koguduse asutamise ja esimese kiriku ehitusaeg ulatub kaugesse katoliku usu ajastusse. Esimene kirjalik jälg leidub XIV sajandist. 1339. a. oli Dominikaani ordu (Predigerbrüder zu Reval) konwendil tüliasi lahendada Padise kloostriwendadega (Cistercienser). Oma protestikirjas ordu ülem Johannes von Velin mainib tunnistajana selles asjas preesterwenda Johannest Wigalaft „Nostro fratri Johanni Vickele“. Siia juure olgu lisatud, et Dominikaani orduisse kuulusid preestrid, kes töötasid rahwa keskel ja ostasid eesti keelt.

Waimuliku olemasolu tähendab ühtlasi ka Wigala koguduse olemasolu, olgugi katoliiklist kogudust.

Wigala kihelkond tuleb esmakordselt mainimisele 1390. a., kui 25. nowembril määrati kindlaks Welise mõisa ja Märjamaa kihelkonda kuuluwa Sulu mõisa piirid. Kihelkonna nimetus tagab juba kiriku olemasolu.

10 aastat hiljem — 1400. a. — mainitakse ühes ürikus Wigala

Kirik tornita 1874.—1933. aastani.

wikaar-preestrina Henricus Irkul'i, Wigala wafalli nooremast poega, feda nimetati 1419. a. Gestimaa piiskopiks.

Esimene kiriku jäänud osa — praegune käärkammer — näitab, et see on püstitatud hiljemalt XV sajandi algul. Kaks õõnsust käärkambri seintes osutuwad „igawese tule“ hoiukohtadeks katoliku kirikutes. Lõpuks tõendab katoliku ajastuse kuuluwaks kirikuks tema nimetus „Püha Maarja kirik“. Kui piiskop Albert asus Baltimaade wõitmisel, siis pühendas ta terve maa Jumalaema Maarjale. „Püha Neitsi“ kultus oli sel ajal katoliku kirikus hoogu wõtnud ja Läänemere maade uus kirikuriik pidi saama „Maarja maaks“. Ka Wigala kirik pühendati neitsi Maarjale ja wanimates ürikutes leidub kiriku ainu nimetusena ladinakeelne „Sanctae Mariae“.

Esitatud andmed lasewad kindlasti oletada Wigala koguduse olemasolu XIV sajandil ja feda juba 1339. aastal.

Kes oli kiriku ehitaja?

Wigala koguduse tekkimise ajajärgul püstitati kirikuid Liimi maa ordu kui ka Daani kuningate poolt ja warustati maaga. Sel ajal ei läänistatud mitte üksi maid, waid ka ametkohti, milledest laekuwate tulude eest nõuti teeneid läänandjate wastu.

Wigala kirik oli wanasti laenu- wõi läänikirik, millele maksid talupojad kümnist ja muid maksu. 30. novembril 1465. a. koostati Wigala lossis testament, milles Wigala lossi wasall Conrad Ürtüll jagas oma poegade wahel lossimaid ja muid päraldisi. Wasalli wanem poeg päris isalt lossi ühes kiriku-lääniga „und dat leen der Kercken to Fickell“.

Kuna läänistati maid ja ametkohti tulude järele, siis osutus ka katolikuaegne kirik ettemõtteks, millest hangiti tulusid. Waewalt oleks wasalli poeg Henricus pidanud muidu 19 aastat wikaari-ametit Wigalas. Nii pidas Johann Ürtüll 1530. a. Martnas preestriametit ja 1546. a. mainitakse preestrina weel Bartholomäus Ürtüll. Wigala wasallid ja pärastised Wigala mõisaomanikud olid ühtlasi ka kirikupatroonideks kuni Cesti iseseiswuse alguseni.

Seepärast wõib arvata, et kiriku püstitajaks oli Siimimaa ordu ja selle kasutajaks — läänimeheks — esiteks Ürtüll ja hiljem lihtsad waimulikud.

Wana kirik.

Wigala wana kirik oli paekiwi-ehitus ja kaetud punaste katusekiwidega. Kirikutorn oli kirikust lahus ja asetseis kohal, kus praegune kahe kiwisambaga wäraw lahutab kalmistut kahte ossa. Kellatorn oli neljakandiline, madal paekiwi-ehitus.

1798. a. andis kirikufonwent uue kellatorni ehitustöö müürsepp Fr. Johnile. Uus torn püstitati kiriku ette, kuid mitte kiriku külge. Ühtlasi lubjati ka kirik seest- ja wäljaspoolt. 1818. a. kaeti kiriku lõunapoolne katus laudadega, sest katusekiwid olid maha puudenud ja katus ei pidanud wihma.

Kiriku suuruseks saame selleaegse ehitustehnika mõõtude kohaselt: pikkus 19,70 meetrit, laius 9,85 meetrit.

Praeguse kiriku ehitus.

1842. a. otsustas kirikufonwent kirikut laiendada ja ka piken-dada kuni kellatornini. Materjali kiriku püstitamiseks wedasid kohale kihelkonna talupidajad ja andsid ka lihttöölisi tasuta. Mõisad selle wastu andsid materjali ja ehitusraha. Kiriku ehitustööd teostas ehitusmeister Fr. Wilh. Schnorr, selleaegne Sääla karjamõisa rent-

mit eigenhändiger Unter-Schrift bekräftigt
24 January A. 90:
Johan Mathias Embken
Pastor und Proposit

Õpetaja J. M. Embkeni kirja lõpuosa.

Tõlge: . . . isikliku allkirja kinnitamiseks. 14. jaanuaril 1590. a.

nit. Müüritööd tegid kohalikud müürisepad, lukusepatööd kohalik sepp Madis Redlie (Redlich).

Wanast kirikust jäi osa püsima ja kasutatakse praegu käärtambriks. Alwarama kiriku ehitus osalt wanale ja uutele alusmüüridele sai saatustlikuks kirikutornile. Sawipõhjaga maapind ei kannud suurt raskust ja torn wajus wälja püstloodist; ähwardas tõkku wariseda ja osa wastpüstitatud kirikust kaasa tõmmata. Kuber-mangu ehitusmeister tunnistas torni seisukorra hädaohtlikuks kirikulistele ja see lammutati 1874. a. Kirikumüüridesse tekkunud laiad praod atende kohal müüriti finni.

Uus kirik walmis 1845. aastaks ja ta pühitseti 11. augustil 1846. a. Wigala praost Hartenilt ja pastor Ploschkuselt Tallinnas.

Ilupargi kiriku ümbrusse istutas Wana-Wigala mõisa aednik Hans Lintrup, sünnilt daanlane. Kirikumärawa nufis oli aastakümneid puukool, kust anti rahwale tasuta ilupuid haudadele istutamiseks. Puukooli asutas B. J. v. Ürküll.

Mõni aastakümneid hiljem hakati uue torni püstitamiseks raha koguma. See kapital oli wiisa tõkku tulema, kannatas panga pankroti all ja Wene walitsuse lõppemisega langes kapitali wäär-tus nulli peale. Pärast Eesti wabadusõda, kui tekkis päewakorrale mälestusamba püstitamine wabadusõjas langenutele, mõeti uue torni küsimus tõsisemalt päewakorrale ja teostati hihelkonna rahwa ja selfside toostööl.

1933. a. walmis uus torn, mis on ühtlasi ka monumendiks Wabadusõjas langenud Wigala meestele. Torn püstitati arhitekt A. Kotli auhinnatud kawandi järele, Inseneride Ühingu omawahelisel wõistlusel. Kunstiosad grantidist walmistas R. Hammer, ehitusmeistriks oli R. Kets. Osa töid tehti koguduseliikmetelt tasuta.

Torn-monument läks maksma 18.000 krooni ja pretendeerib idee ainulaadsusele.

Ettevaatusest püstitati torn küll vastu kiriku eesmäüüri, kuid ei seotud müüüriaga. Hiljem selguski, et kiriku esimene pool jatkab wajumist ja seda ei suudeta kõrvaldada wist teisiti, kui selle osa lammutamise ja uue püstitamisega.

Kiriku häwinemine minewikus.

Õõdade keerises on kirik saanud kahel korral kannatada. Kõige rängemini küll 1581. a. Wene sõjawäed olid wallutanud osa Lääne-maast ja asunud peremeestena Wigala lossi elama. Samal aastal tuli Rootsist suur sõjawägi ja hakkas wenelasi maalt wälja ajama.

22. juulil läi Rootsi wäepealik Carl Horn wenelasi Koluwere lossi juures rängasti. Järgmiseks sammuks oli Wigala lossi tagasi-wõtmine. Teade rootslaste kawatsusest jõudis kohale ja wenelased lahkusid Wigalast. Enne aga rüüstasid lossi ja kirikut ning pistsid tule otja.

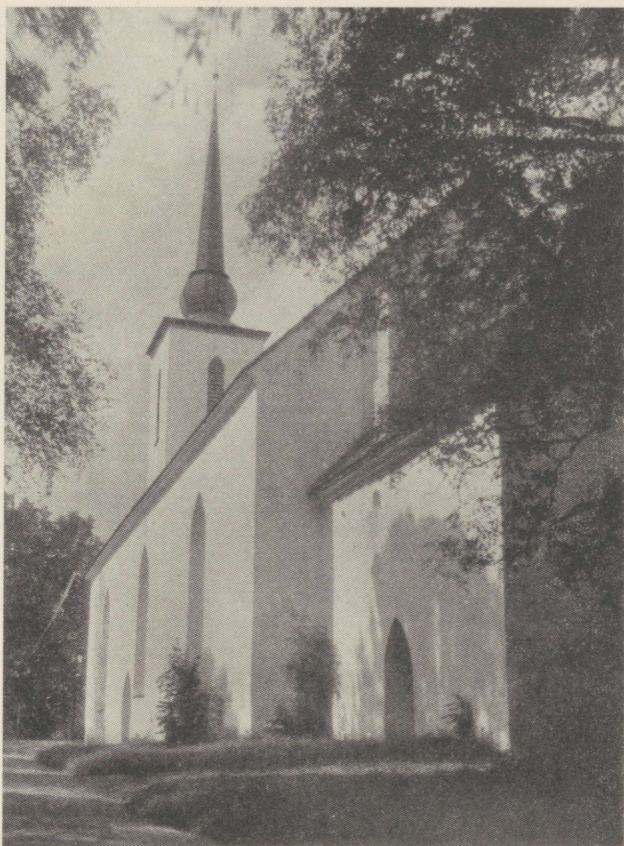
Möödus aastakümneid enne kui kosus kihelkonna rahwas ja mõisad ning suudeti kirik teenistustõlbulikuks korda seadida.

Põhjasõja ajal kannatas kirik teiskordset Wene sõjawägede rüüstamise all. Keiser Peeter Suure wäed riisusid 1710. a. kirikutella ja osa hõbedast kirikuriistu, mida ei suudetud waenlaste tulekul ära peita. Hilisemad Wene riigipöörded ja Saksa okupatsiooni aeg jätsid kiriku puutumata.

Kirikla ja kõstri elamu.

Esimeste, säilinud kirjalike andmete järele asetses kirikla rohu-aia kohal leerimaja läheduses. Praegusele kohale ehitati kirikla 1786. a. Selleaegne õpetaja Joh. Fr. Ignatius kolis ehituse ajaks Kiwi-Wigala mõisa. Mõis põles maha ja ühes sellega häwis suurem osa kirikuarhiivist.

1827. a. püstitati uus kirikla. Oli ühefordne, õlgtatusega ehitus, kaetud wäljaspoolt püstlaudadega. Põles maha 17. aprillil 1880. a. Praegune kirikla püstitati wanale kohale ja ehitusmeisteriks

Udowaade kirikule — wanim, tššmine ja uus oša.

oli Tolli mölder Reinhold Eindorf, kellele kirikufonwent annetas tänutäheks kasti hõbeteelusikaid.

Praegune kõstrimaja püstitati 1879. a. On ühefordne puuehitus õlgatusega. Kõster Jüri Soo asutas elamu juure suure wiljapuuai, elamu ümber istutas ilupuid. Wanasti olnud kõstrimajad samas kohas. Kõstrimajas asus wanasti leerituba, hiljem püstitati leerimaja kirikla lähedale.

Kirikumaksud Rootši ajal.

Wanim kirikumaksude-raamat wõi regulatiiv on pärit Rootši ajast 1696. a. Selles käšikirjalises raamatus kirjeldatakse esmalt

Waade altarile ja kantslile.

firkla ja kõstri talumajapidamist. Karjamaad olla wähe ja seegi kõstriga ühine. Õpetajal oli õigus tasuta jahwatada oma wilja kõigis kihelkonna piirides asetsewates weskites.

Õpetajale maksid mõisad ja talud maksu wiljas, wäike osa ka rahas. Aastapalgaks sai õpetaja mõisadelt ja taludest kokku: $11\frac{1}{2}$ tündrit rukkeid, $11\frac{1}{2}$ tündrit otre, 357 nuuti linu, 357 koormat põletispuid, 357 elustana ja raha 20 hõbedat.

Kõster sai aastapalgaks $11\frac{1}{3}$ tündrit rukkeid ja $11\frac{1}{3}$ tündrit otre. Peale selle oli tal 2 watamaad maad tasuta.

Õpetaja ja kõster said lisatasu igapäewawastest kellakotiga torjandustest kirikus. Õpetaja sai veel eritasu ametlike talituste eest:

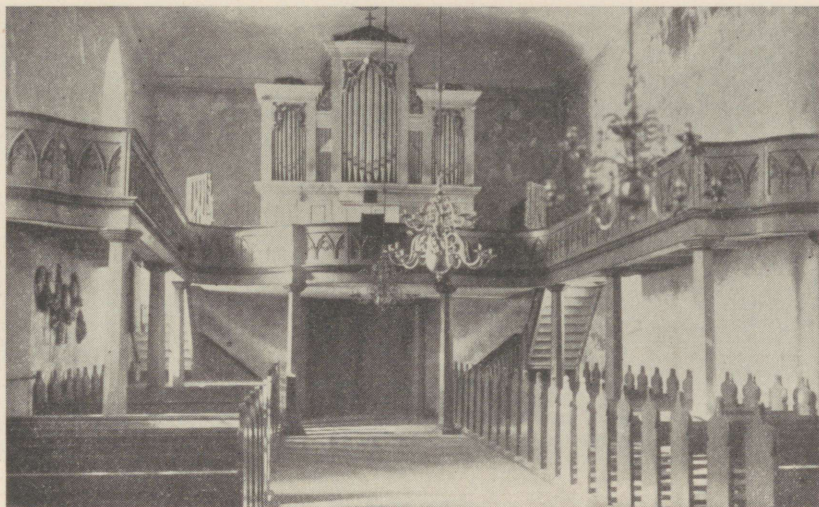
Tga leerilapse pealt wakk kaeru, otre wõi linnaseid.

Pihtimaks — wabatahtlik annetus.

Kuulutamise ja laulatamise eest — peigmehelt 1 wakk linna-seid, pruudilt 1 paar sukki ja 1 wõõ.

Sapse ristimise eest — 10 walget rahas.

Haige juures koduskäimise ja armulaualewõtmise eest — lam-

Waade orelile, kooridele ja istepinkidele.

mas ja õpetaja hobusele wakk kaeru. Kaerawakk jäi ära kui talumees saatis oma hobuse järele.

Õest- ja tänupalwe puhul — mõni kanamuna ehk nuut linu.

Õdulu-, Sihamõtte- ja Nelipühil sai õpetaja kellakoti korjanduse enesele.

Matmise eest kalmistul — sakslaselt 2 taalrit, lapselt — 1 taaler. Talurahwalt — 1 taaler, lastelt — 2 wafstaalrit ehk 27 kopikat.

Erilist tulu sai kirik 6-da kásu wastu etšijatelt. Iga wäljaspool abielu sündinud lapse pealt mõeti kiriku heats 50 kopikat trahwiraha. Wiimati mõeti jeda maksu 1864. a.

1789. a. korraldati kirikumaksud rahwa kandejõu kohaselt ümber.

Saksakeelsed jutlused.

Suurtel pühadel peeti kirikus ka saksakeelset jutlust. Talurahwa eestikeelne jutlus oli warem ja lühem. Üle kihelkonna sõitsid kofku kohalikud mõisnikud ja need, kes pidasid end sakslasteks.

Wanasti oli kord maksew: kui keegi mõisnikest juhtus astuma jutluse ajal kirikusse, pidi õpetaja kohe üle minema saksakeelsele

Kirikla.

Trepil seisab praost J. Jürgenson omastete ja tuttavate tsel.

jutlusele; olgugi, et terve kiriku täis rahvast ei ostanud sõnagi sak-
fateelt. Jutlus tuli ka siis ütelda sakfateeles, kui üksainusti pere-
fond sakslasi kirikus wiibis.

Wiisitatsiooni protokolle leidub Wigala kohta aastatest 1768.,
1790., 1809., 1829., 1866. ja 1937. a. Puuduvad protokollid 1696.
ja 1725. a. kohta.

Hõbedasi kirikuriistu,

wanimaid ja praeguseid, hoitakse alal kiriklas. Wanimad kiriku-
riistad on sõjakeeristes kas riisunud mõi kaduma läinud.

Mainimist wääriwad: armulauakarikas, leiwakarp ja -taldrik
1703. a. (Wigala mõisaomaniku Adam Joh. v. Ürtüllil annetus.)
Armulauataldrik 1719. a.

Hõbetaldrikule on graweeritud järgmised sõnad: „Repariert
Anno MDCCXIX DA M. J. Roth. Hier Pastor war zu Fickel“.
Tõlkes: Parandatud 1719. a. M. J. Roth oli pastoriks Wigalas.

Hõbelühter, Derfeldeni kink.

Komplekt haigete armulauariistu 1772. a.

Hõbedane ristimiswaagen, koguduse annetus praost Hartenile
tema 50. a. ametijuubeli puhul 12. juunil 1874. a.

Palvemaja.

Ülesõtte 50. a. juubeli puhul.

Kirikusje matmine.

Rootsi ajastul ei maetud veel kōiki furnuid kalmistule. Mats furnumatmise eest oli kõrge ja seda ei suudetud maksta. Tihti maeti furnuid kodu lähedale küngastesse. Ühe ajutise määrusega XVII sajandi alul keelati furnute matmine väljaspool kalmistut ja käsu mittetäitjaid karistati 2-taalrilise rahatrahwiga. Ühtlasi kästi kirikukalmistu piirata ümber roigasaiaaga, et sead ei pääseks sinna kalmeid tuhnima.

Jumalakartmatuid ja sakramendipõlgajaid kästi matta sohu ja rappa. 1628. a. määrusega ei lubatud awalikka patuseid (hoorasiid ja roimareid), samuti ka ristiusu wastaseid, matta lauluga ja tellahelistamisega.

Lõpuks ei sobinud „paganategi“ matmine sohu, sest Rootsi kuningas Kaarel XII oma käsukirjaga 1692. a. keelas kõvasti furnute matmise väljaspoole kalmistut.

Mõisnikke ja kirikuõpetajaid maeti harilikult kirikusse, waatamata sellele, et sealgi tuli kätte ruumipuudus. Wene keisrinna Katariina II oma käsukirjaga 1773. a. keelas kirikusse matmise. Mitmed kihelkonna mõisnikud asutasid mõisades perekonnakalmistud — Ürtüllid Wana-Wigalas, Ruckteschellid — Jädiweres, Rosenthalid

Kalmistu väravad.

Pühakirjajalnid tahvritel — kooliõpetaja Jaan Eisei tõe.

ja Maydelid — Welisel. Päärdu ja Konuwere Kennenkampfid tasutasid sellewastu üldkalmistut, samuti ka Welise Wolskyd.

Ka talupoegadel oli Rootsi ajastul wõimalus matta oma surnuid kirikusse. Maksu wõeti neilt siis mõisniku tariifi järele. Kirikuwõõrmündreid-talupoegi lubati kirikusse matta tasuta nende teenete eest kirikule.

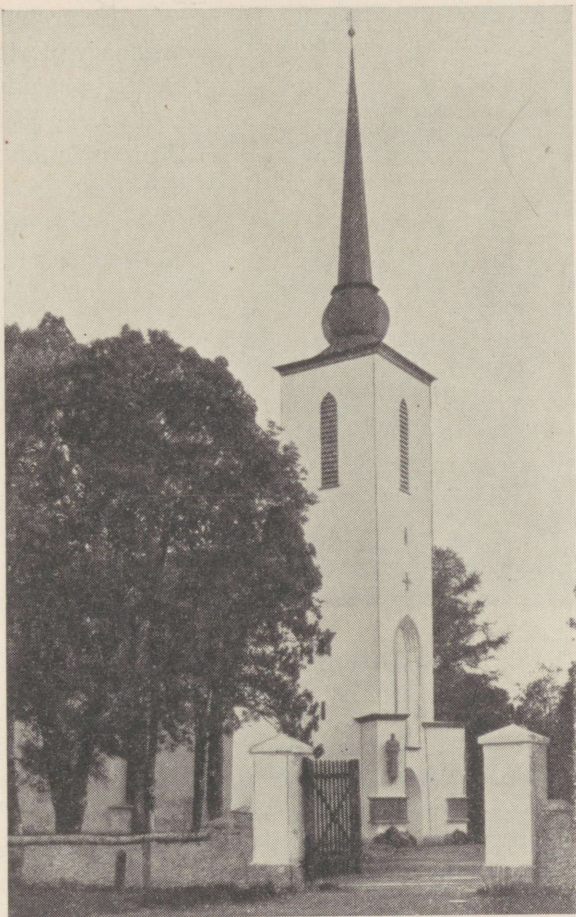
Wanemaid hauamärke

Wigala kalmistul ei leidu. Kiwiwaeses Wigalas püstitati haudadele peamiselt puuriste, mis aegade wälkel tõdunesid. Nii ei mäletata, kuhu omal ajal maeti esimene Eesti foost ja rahwalt lugupeetud õpetaja Daniel Stamm.

Kiriku kõrwal pöösfastikus leidub wanim kiwirist pealkirjaga TOYKO HANNUS. Ristil puudub aastanumber. Ürikutest nähtub, et Tõiga Annus oli wabamees ja pidas Uwaste kõrtsi.

Teine hauamärk leidub samas. Sinna on maetud Matsuke Madis, kes sünd. 1737. a., maetud 1804. a. Kaugemal, üldkalmistu osas põliste puude all, leiduwad raudkiwist ristid. Üks neist kannab pealkirja „M. Gildemann 1785“.

Õpetajatest on säilinud hauamärgid: Ignatius, Harten, Mickwitz ja Busch.

Torn-monument.
Waade kirikuvärawast.

Muinsuskaitse-aluseid.

Käärkambris asetsewad ja hoitakse alal mõned kirikuriistad ja üks kiwrist, õigem hauamärk, mis wõetud muinsuskaitse alla. Wanim ja huwitavam neist on kändiline kiwrist, millele on raiutud õieti primitiivselt piiskopi ametiriietuses isiku kuju. Puuduwad aasta-numbrid ja nimed. Kirikuajaloolased peawad seda risti ainulaadseks ja haruldaseks.

Teine muinsusest on forjandustaldrif wõi peff. Sellelgi puudub aastaarw, kujutab aga joonisel Püha Jüri wõitlust lendama mao wastu. Igatahes kuulub katoliku ajastusse. Käärkambris hoitakse alal, wäljaspool muinsustaitset, Laitse Ürküllide kirikutool, mis pärit Nissi kirikust ja kannab sisselõiget „Wolmer Ürkul Uno 1656“.

Muistne kiwirist.

Kiriklale tehti teopäewi.

Põhjasõda ja sellele järgnenud kätt lõid kirikuõpetaja maja- pidamise suure augu. Kirikla põllud jäid sõdi ja õpetajal palk peaaegu saamata. Rahwas oli waesestanud ja ei suutnud palka natuuras tasuda. Õpetaja Johann Gerneti palwel 1723. a. kiriku- konwent otjustas „anda heas tahtmises praeguse õpetaja wastu tema eluajaks 4 päewatöölisi maapruugi järele, kes peawad kaima suwel ja talwel ilma ühegi takistufeta tööl, omalt poolt hobune kaasas. Õpetajal on õigus töölisi tarwitada oma äranägemisel ja töölised peawad olema sõnakuulelikud. Iga mõis määrab oma wallast tööle talupojad, kes kaimad tööl fordamisi wõi ka alaliselt“.

Mõisade kohta märgiti, et see kohustus pole mõisade kohta alati maksew. Nurtu talupojad wabastati teolkäimisest, sest nad elawad soo taga ja ei saa korralikult tööl kaima. Nurtu mõisaomanik Nieroth annab selle asemel tasuta roikapuid ja teiwaid, talupojad aga hoiawad korras kirikla põlluaiad.

Teopäewi tegi kiriklale ka Geriko talupidaja Tiit – iganädalal 3 jala- ja 3 hobusepäewa. Talu hafati hiljem peremehe järele hüüdma Tiitsu taluks.

Kõstrimaja.

Wanasti pidid leeripilased tegema leeri ajal õpetajale ja ajuti ka kõstrile tööd sedamõrd suures ulatuses, et õp. Harteni ajal jäi leeripetus isegi tahaplaanile. Õpetaja Busch kaotas selle töökohustuse.

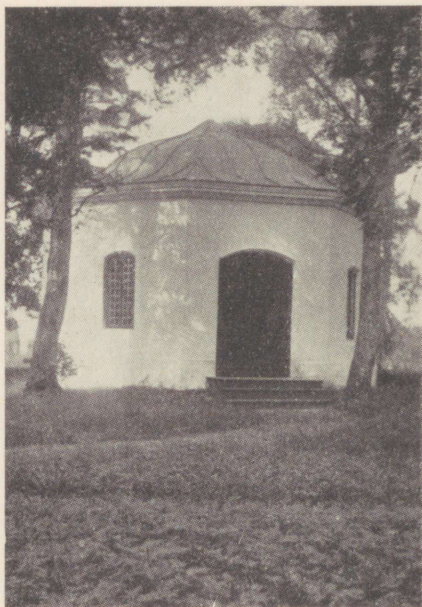
Kiriku- ja erakalmistud.

Wigalas on faks kirikukalmistut. Wanem neist asetseb kirikust 1 kilomeeter põhjapool, Päärdusse wiiva maantee ääres ja on kasutamata. Alnsa märgina on säilinud kivirist, millest nähtub, et sinna on maetud 1832. a. praost Harteni tütar Amalie. Kõster Soo püstitas ühele kivilile tillukese raudristi, kuhu rahvajutu järele olla maetud üks kõstreid. Nime ei mäletata.

Uuem, praegune kalmistu, asutati kiriku juure Kiwi-Wigala jõe põhjapoolsele kaldale. Kalmistut laiendati esmakordselt 1789. a. ja 1828. a. piirati kalmistu kiviiaiaga. Wigala mõisaomanik B. von Ürküll andis kalmistule lisa Kiwi-Wigala mõisa põldudest 1838. a. Omaaegne „Uus kalmistu“ pühitseti 1879. a. Kalmistu laiendati maanteeni ja awati matmisets 1922. a.

Kirikusse matmisest pole säilinud kindlaid märke ega hauakiwe. Kui 1903. a. uuendati altariiumbrust ehk „kõrgepõrandat“, leiti selle alt mõned hauakiwid Ürküllide wapi kujutusega. Nastanumbriid olid tuhmunud.

Wigala Ürkülle maeti 1773. a. kirikupõrandale alla wõlwistikku.

Surnufabel kirikuwärawas.

1789. a. asetsefid kalmistul Päärdu mõisaomanike tabel ja kogudusetafel. Mõlemad lammutati hiljem. Praegune tabel wõi furnute hoiuruum saadi ümberehitusega Ürtüllli tabelist kirikuwärawas.

Wigala tihelkonna mõisades leidub perekonna-tabelkalmistuid Wigalas ja Welisel. Wigalas Ürtüllide oma, Welisel — Rosenthali ja Maydelite omad. Jädiwere Ruckteschellide tabelkalmistu on häwinud ja waremeis.

1925. a. asutas Annuse talus perekonnakalmistu Jaan Nelling. Kabelit püstitatud ei ole.

Kiriku hooletanne.

Waestehooletanne Wigalas ulatab tagasi ligemale kaks sajandit. Waeste abistamine toimus summadest, mis koguduseliikmed annetasid mõnesugustel tähtpäewadel wõi lihtsalt heategewuse mõttes. Kauniks kombeks on leiwatoomine kirikuwaestele lauapühadel, hiljem tihti ka raha annetamine leiwa asemel.

Waremal ajal oli kiriku waldamisel ka erikapitalid, millede protsendid jagati waestele abistamiseks. 1789. a. annetas Wigala mõisaomanik Berend Johann v. Ürtüll („Wigala Talurahwa Seaduse“ wäljaandja) 300 rubla hõbedat. Kapitali protsendid jagati iga aasta waestele rahas ehk wiljas. Hiljem makseti kapitali lisaks 100 rubla.

1882. a. annetas Päärdu mõisa omanik Johann Südig 1000 rubla waestekapitaliks. Selle kapitali protsendid iga aasta jagati Päärdu wallast päritolewatele kirikuwaestele.

Seerimaja.

Muistsed tabelid.

Ubi-*kirikute*st ja tabelitest pole jäänud jälgi ürikutesse. Küll aga kuuleme rahvasuust Pata tabelist Nõlwal ja Waguja tabelist Wana-Wigalas. Waguja tabel olnud puuehitus ja asetsenud Keht-Wigala jõe põhjapoolsel kaldal. Sõja puhul rüüstanud waenlane tabeli ja süüdanud põlema. Kabeli asemelt leiti hiljem mõned kirikule kuuluvad metalletemed. Kohta hüütakse „Kirikumäe nukiks“.

Pata kabeli juures oli kalmistu ja sellel leidis kiwirist weel 19. sajandi lõpul. Koht on tuntud „Kabilinukina“.

Kolmanda tabeliasemena tuntakse Pallika külas kõrget jõekalast, kus 19. sajandi lõpul oli kiwa hunnikus ja kohta hüüti „Kirikumäe“.

Kaks erikapitali.

Teadmata kelle poolt oli annetatud kirikule erikapital, mida 1787. a. on kantud kirikuraamatusse „Koolikapitali“ nime all. Kapitali suurus oli 600 wene rubla.

Selle kapitali protsentidega osteti piibleid ja lauluraamatuid kirikuwaestele ja autasudeks leerilõpilastele, kes leiris olid silmapaistvad oma teadmiste poolest. See kapital paigutati wäärt-paberitesse, mis aga hiljem kaotasid oma wäärtuse.

Peale selle oli kirikukassa walitsemisel erikapital, mille protsendid läksid palgalisaks kirikuõpetajale. See kapital kogunes kirikutalupoegade müügist.

1790. a. müüdi 1 talupoeg 100 rubla eest ja pandi sellega alus kapitalile.

1803. a. müüdi kirikukonwendi otfusel ja konsistooriumi loaga Tiitso Hendrit ühes naise ja lastega; kirikutalupoeg Hendrit ühes naise ja lastega; kirikla kott Jaan ühes naise ja lastega. Lõpuks sepp Mihkel ühes naise ja lapsega.

Mehe eest saadi 100 rubla, naise ja lapse eest 50 rubla. Üldse saadi sellest tehingust 1.150 banko rubla. Ümberarwestamisel saadi sellest hiljem 431 rubla 42 kopikat ja veel Wene walitsuse lõpul seisis see summa kirikuraamatus, kuid mitte enam „müüdud kirikutalupoegade“ rahana, waid õpetaja palgalisa kapitalina.

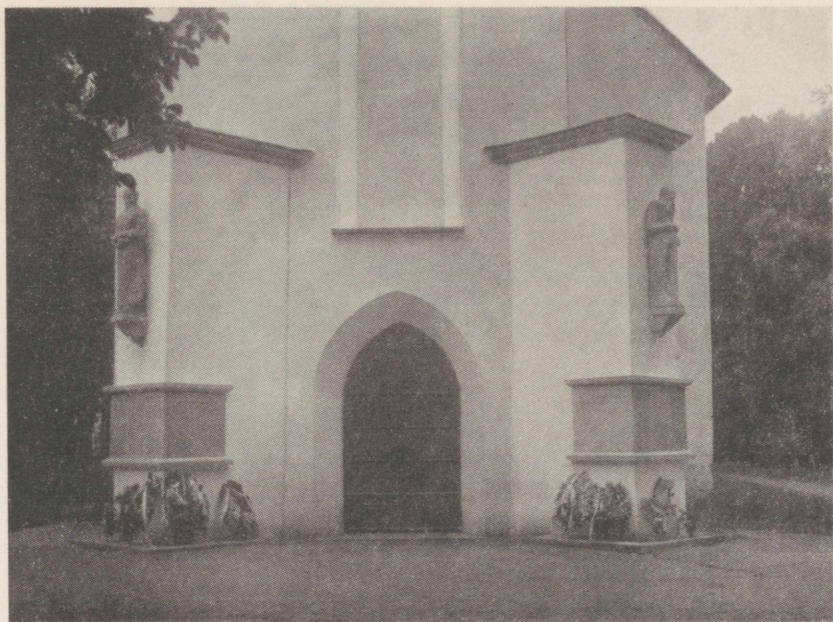
Gesti iseseiswusega ja uue rahakursiga muutusid endised kirikutapitalid wäärtsusetaks.

Mõningaid jooni kirikuelu arenemisest Gesti iseseiswuse ajal.

13. juulil 1919. a. astus Wigala kogudus esimest korda oma festwuse ajaloos kottu täiskogu koosolekuks, et teostada selle kaudu oma peremehedigust ja walida otsekohese ja salajase hääletamise teel koguduse nõukogu. Sellest ajaloolisest koosolekust wõttis osa üle 600 hääleõiguslise koguduseliikme. Koosolek peeti kirikus. Koosoleku juhatajaks waliti ühel häälel Saane peremees Hans Saafi, kirjatoimetajaks ajakirjanik Mihkel Aitsam Kiwi-Wigalast, kelle käega kirjutatud koosolekuprotokoll säilib koguduse protokolliraamatus. Sel koosolekul walitud nõukoguliikmeist püsiwad tänini nõukogus 5: Jaan Gildemann (uue perekonnanimega „Mäe“), Hans Johnson, Jüri Kamarik, Jaan Sauter, Jaan Mildow; nendest esimene, teine ja neljas ilma waheaegadeta.

Kui alguses andsid ennast tunda mõningad wastuolud ja pinewused koguduseelus — wahetorras koguduseliikmete ja tolleaegse õpetaja wahel — siis waibus see pea ja elu on arenenud rahuliktult ja normaalselt.

Kirikuelu wäline ülewaltpidamine on korraldatud Wigalas nii, nagu teistestki kodumaa ew. lut. usu kiriku kogudustes, et kõik leeri-

Gesti wabadusõja monument — tornisalg.

tatud foguduseliihtmed tasuwad aastase liikmemaksu fogudusekassasse, kusjuures Wigalas on püütud algusest peale maksujaotust läbi wiia õigluse alusel, nii et warandusega lihtmed tasuwad rohkem, teised vähem ja wanad ning waesed on maksust wabad. Sarnase jaotuse pärast on Wigala fogudust arwatud eeskujulikumate foguduste hulka.

Waimliselt on Wigala fogudusele ja rahwaelule üldse üheks iseloomustawamaks jooneks praegu teatud tasakaal: ei ole märgatavaid terawusi ühikute ringide eht organisatsioonide wahel; ka mitte ringide wahel, kes on koondunud enam kiriku ümber ja nende wahel, kes taotlewad muid kultuurilisi sihte.

Üheks tähtsamaks ürituseks Wigalas iseseiswuse ajal on olnud uue kirikutorni püstitamine, mis on ühtlasi mälestusfambaks wabaduse eest langenuile (ehitati 1931.—1933.). See ühine isamaalisest ja usulisest meelsusest kantud ettevõtte on suuresti sidunud Wigala inimesi ja torn-sammas jääb püsima järeltulewatele põlwelele waba Wigala rahwa ühistöö ja ühistunde sümboolina.

Koguduse liikmete arv.

Wigala koguduse liikmete arv on tõikunud 4.000—5.000 wahel. Õitseagadel on see ulatanud isegi 8.000 peale, suurte sõdade ja kakkude ajal aga langenud alla sadadesse.

Koguduse liikmete kohta puuduwad täpsed andmed aastate järjekorras. On waid säilinud ütsitud arwud ja nendest saame järgmise ülewaate:

Enne Põhjasõda ja suurt kattu 1710. a. oli koguduse liikmeid 3.182. See wäike arv oli tingitud kakkust, mis möllas Gestimaal ja ka Wigalas 1657. a. Kattu laastamise kohta pole säilinud täpseid andmeid.

1710. a. juri kattu Wigalas 2.828 inimest ehk 88,9%. Ellu jäi kihelkonna peale 354 inimest. Koduloomadest jäi järele sõjast ja näljast 63 hobust, 241 lehma ja 208 härğa. 17 talus puudusid hobused.

Pita peale kosus rahwas; ka toodi wäljast asunikke Wigalasse. Suure sigiwuse tõttu kaswas rahwaarw kiiresti. 1795. a. on kihelkonnas juba 3.632 elanikku; nendest mehi 1.813 ja naiti 1.819.

Perekonnanimede panetu ajal 1834.—36. a. oli Wigalas elanikke (puuduwad andmed Nurtu kohta) 5.345.

1858. a. oli elanikke 8.878.

1937. a. oli koguduse liikmeid 4.566. Kihelkonna elanike üldarw oli muidugi suurem, sest koguduse liikmeteks ei loeta teistesjes ustudesjes kuuluwad ja isitud wäljaspool kirikut.

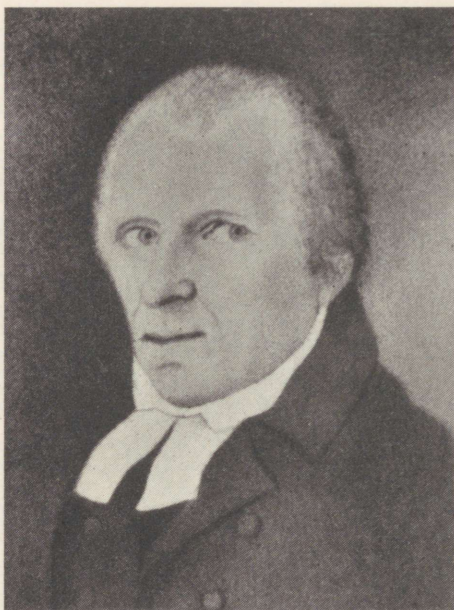
Preestrite ja õpetajate nimistu:

1. Johannes. Preester-wend Dominikaani orduist, 1339. a. ametis.
2. Henricus Irkule (Ürküll). Wikaar-preester. Ametis 1400.—1419. a. Hiljem Tallinna piiskop Heinrich 4. nime all. Suri 13. augustil 1456. a.
3. Johann Ermis. Wigala wafall Otto Ürküllu kutsel astus ametisse 21. juulil 1530. a.
4. Benedictus Lupianus. Mainitakse preestrina 1538. a.
5. Merten (Martin) Groedt. Sündinud ahjukütja pojana

Piiskoplik wistiaafioon 11. ja 12. sept. 1937. a.

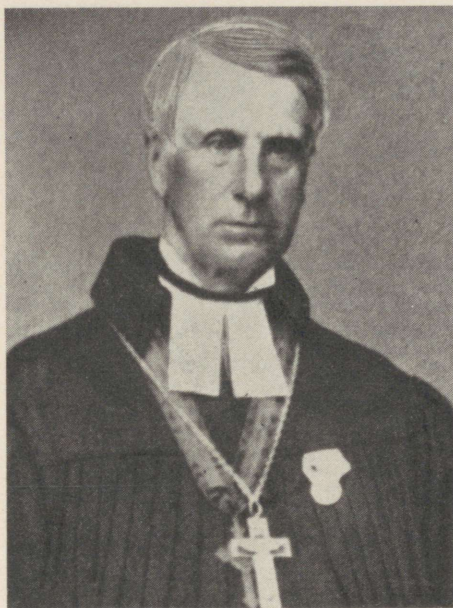
Wigala koguduse nõuogu ühes wistiaatori ja tema assistentidega. I rida walemat: J. Kamarit, köster A. Tormis, Kullamaa kog. nõuogu eimees G. Kofla, köster H. Annito Kullamaalt, btr. õp. S. Kaudstepp Tallinnast, õp. S. Jürgenson, piiskop Dr. H. B. Rahamägi, piiskoplik wistaar õp. M. Soomre Tallinnast, Wigala kog. nõuogu eimees M. Mäil, H. Johnson, G. Emmo. II rida: M. Soon, H. Saia, J. Wannoks, J. Kaer, T. Sooring, A. Heinlaar, J. Hübus, J. Lauter, M. Ester, dr. M. Kull, J. Keerd, M. Rutt, köstri t. i. III rida: M. Halliste, M. Keemann, M. Mäil, T. Hindrow, J. Reidla, M. Rutt, J. Siimberg, M. Klementlow.

Õpetaja D. Fr. Ignatius.

Tallinnas. Õppis linna waeslastekoolis ja põgenes Laurenz Soolatampijaga Wigalaspe ja seletas, et olla jutlustaja. Wafalli lest Margarethe Ürküll pani 19-aastase noormehe preestriks 1553. a.

6. Martinus Ronthanius. Astus ametisse 22. jaanuaril 1595. a.
7. Joachim Rosfinius (ka Rosfihnius). Sünd. Stargardi linnas Pommeris. Introdutseeriti Wigala kiriku peale 6. nov. 1622. Kui tubli eestikeelne jutlustaja kutsuti 26. jaan. 1626. a. Tartu Jaani kiriku peale. Suri 8. juulil 1645. a. Tõlks eesti keelde epistlid ja katekismuse.
8. Joachim von Fincken. Oli Märjamaa õpetajaks. Tuli Wigalaspe 1627. a. Oli ametis 1638. aastani.
9. Güntherus Tunzelmann. Introdutseeriti 24. weebr. 1639. a. Lahkus 1656. a. Mõhli kiriku peale.
10. Wolfgang Wachtelius (ka Wachtel). Õpetaja Wäike-Maarjas. Tuli Wigalaspe 1658. a. ja lahkus siit 11. sept. 1668. a.

Õpetaja C. E. Harten.

11. Dawid Schepel. Sünd. Wiipuri linnas Soomes. Introdutseeriti 28. okt. 1668. a. Suri Wigalas 16. weebr. 1673. a.
12. Johann Mathäus Embken. Sünd. Lübeckis. Introdutseeriti 28. märtsil 1674. a. Maa-Läänemaa praost 1678. a. ja konsistooriumi assesfor 1691. a. Wõttis osa piiblitõlkimise töödest. Oli esimese rahwakooli asutaja Wigalas. Tõlktis eestikeelde Pauluse raamatu Kolossuse rahwale ja Tiitusele; Johannese, Jakobuse ja Juuda raamatud. Suri Wigalas 15. weebr. 1692. a.
13. Bengt Johann Himselius (ka Himfel). Oli õpetajaks Anna kirikul. Introdutseeriti Wigalas 11. märtsil 1692. a. Suri maitkuul 1706. a. Temaft on säilinud Wigala kiriku regulatiiviraamat 1696. a.
14. Andreas Menander. Rootsi diakonaat. Tuli Wigalasfe 1707. a. ja lahkus Rootfi 1710. a., kui Gestimaa läts Wene walitsuse alla.
15. Carl Joachim Sellius. Sünd. Haapsalu praost Sellius

Õpetaja Chr. Fr. v. Mickwitz.

- pojana. Kutsuti Peetri kiriku pealt Wigalasse 1710. a. Suri Wigalas katku 1710. a.
16. Wunderlich (eesnimi puudub). Sõjaväe õpetaja Tallinnas. Introdutseeriti Wigalasse 9. juulil. 1712. a.
 17. Martin Johann Roth. Sünd. Pärnus. Tuli Wigalasse enne 1719. a. Oli ühtlasi ka Märjamaa õpetajaks. Lahkus Rannu kiriku peale weebruaris 1721. a.
 18. Johann Friedrich Gernet. Sünd. Tallinna bürgermeister Joachim Gerneti pojana. Oli kodutooliõpetajaks konsistooriumi presidendi, Wigala mõisaomaniku Ürtüllil juures. Introdutseeriti Wigalasse 20. juunil 1722. a. Oli konsistooriumi assessor 1722.—1771. a. Lahkus Wigalast 1751. a. Suri 26. sept. 1771.
 19. Christian Ehrenfried Baumann. Tuli Jena linnast ja introdutseeriti Wigalas 27. septembril 1752. a. Suri Wigalas 24. nov. 1755. a.
 20. Daniel Stamm. Sünd. Hageris Lohu mõisas wabatalupoja pojana. Õppis rätsepaks ja rändas sellina Daani, kus õppis

Õpetaja M. v. Busch.

usuteadust. Wigala mõisaomanik B. J. v. Ürküll kutsus ta Wigalasse, kus ordineeriti ta esiteks adjunktiks 20. juunil 1756. a. Suri Wigalas 17. juunil 1768. a. õpetajana. Esimene Eesti foost õpetaja Daniel Stamm mõitis oma koguduse suure poolehoidu, mis äieti ilmsiks tuli tema surmaga. Kui Stammi matustel 1768. a. praost Paucker pidas matusetalitust, tõusis kirikus nii suur luhsumine ja nutt, et Paucker pidi tihti oma kõnet katkestama ja paluma kogudust olla tagasihoidlikum oma leinas. Veel aastakümneid pärast Stammi surma ei suutnud wanemad koguduseliikmed temast ilma pisarateta kõnelda.

21. Anton Friedrich Bornwasser. Sünd. Paide õpetaja pojana. Introdutseeriti Wigalas 29. aprillil 1769. a. Lahkus Wigalast Kõuge kiriku peale 1777. a.
22. Dawid Johann Bidberg (ka Bideberg). Sünd. Harju-Taani õpetaja pojana. Introdutseeriti Wigalas 28. juunil 1778. a. Läks erusse 1781. a.
23. Johann Friedrich Ignatius. Sündinud Märjamaa praosti Ignatiuse pojana. Introdutseeriti Wigalas 31. okt.

1781. a. Waliti Maa-Läänemaa abipraostiks 1810. a., praostiks 1819. Suri Wigalas 18. juulil 1824. a.
24. Carl Eduard Harten. Sünd. Mustjala õpetaja pojana. Kutsuti Wigalasse 13. nov. 1824. a. ja introdutseeriti 13. nov. 1825. a. Läänemaa praost 21. maist 1858. a. Lääterusse 10. detf. 1878. Suri Lõdsi linnas Poolamaal, kust põrm toodi Wigalasse. Oli Jädiwere kooliõpetajate seminari direktor. Wene sõjawäe õpetajaks 1853.—1856. a. Omas 3 sõjawäe aumärki ja tuldristi Wene walitsuselt. 12. juunil 1874. a. pühitses oma 50. a. ametijuubelit.
25. Christoph Friedrich von Mickwitz. Sünd. Pilsnere õpetaja pojana 1843. a. Oli 1871. a. Tomsti ja Tobolski ringkonna sõjawäe-õpetaja. Tuli Kaarma õpetajaks Saaremaale ja sealt Wigalasse, introdutseeriti 28. jaan. 1879. a. Suri Wigalas 23. juulil 1898. a.
26. Moritz Maximilian von Busch. Sündinud Besfaraabias 1870. a. sõjawäe-õpetaja pojana. Pidas prooviaasta Lihulas ja introdutseeriti Wigalas 1. nov. 1898. a. Suri Wigalas 21. sept. 1925. a.
27. Ferdinand Jakob Jürgenson. Sünd. 1892. a. Kanna mõisas Harjumaal mõisawalitseja pojana. Lõpetas Tartu üli-ooli cand. theol. astmega. Pidas prooviaasta Keilas õpetaja, pärastise piiskopi, J. Kute juures. Oli õpetajaks Läänemigulas 1919.—1924. a. ja haridusministeeriumis haridusnõunikuks 1924.—1926. a. Introdutseeriti Wigalas 28. aug. 1927. a. Waliti Maa-Läänemaa abipraostiks 1932. a., praostiks 1935. a. ja piiskoplikuks wikaariks 1935. a. Omab teenete eest tuldrinnaristi — foguduse poolt kingitud.

23. Agn Põld. 1745 - 1753.

27. Herman Jans - 1753 - 1770. I. II.

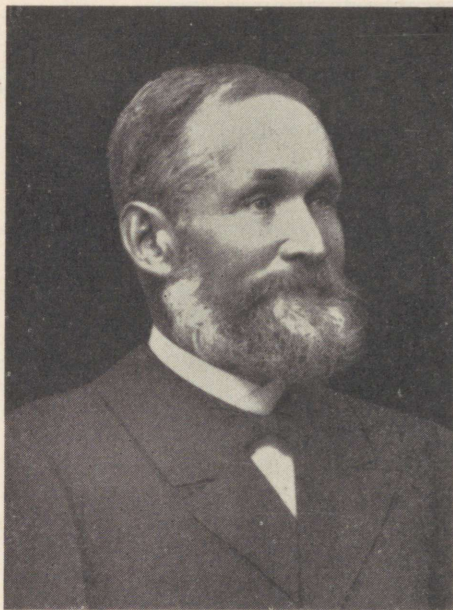
Kõstriid.

Kõstriamet ei ulata kaugelt minewikku. Kõstri kindralkuberner oma määrusega 8. mail 1650. a. tegi rüütelkonnale ettepaneku seada iga kiriku juure ametipidaja, kes abistaks õpetajat ametitallustel. Ettepaneku arutamine wõttis aega ja alles 1655. a. tegi prowintsiaalsinod otsuse kutsuda ametisse iga kiriku juure „praeceptor“, rahwakeeles kõster.

Õpetaja F. Jürgeſon'i introductioon 27. aug. 1927. a.

II rida, vasemalt neli: köster J. Soo, luues: piiskop J. Kuul, edasi: praost G. Haller, õp. F. Jürgeſon, õp. J. Lääne
 Märjamaalt. Sama rida paremalt esimene: Wigala palvemaja vanemvend H. Käner, teine: koguduse nõutogu eimees M. Mill.

Kõster Jüri Soo.
Pidas Wigalas 51 aastat kõstri-
ametit.

Kõstrid olid Wigalas juba Rootsi aja lõpul, kuigi pole säilinud selle kohta nimelisi andmeid. Kõstripalga ülesvõtmine kiriku regulatiivi lasseb oletada kõstri olemasolu.

Konsistooriumi arhiivi andmetel mainitakse 1727. a. kõster Andreas Holmbergi, kes lahkus ametist 1768. a.

Järgmine kõster Martin Koljo oli ametis 1768.—1780. a.

Heinrich Johann Kayser oli kutselt mõisapätsip ja pidas tõrvaltööna kõstriametit 1781.—1798. a.

Wilhelm Birk oli kõstriks 1798.—1816. a. Nõudis ametisse astudes enesele ühte sulast ja tüdrukut põldu harima.

Hermann Friedrich Johannson pidas kõstriametit 1816.—1866. Suri erus 1881. a. Oli õpetajaks kõstrikoolis 1823.—1866. a.

Johann Feldmann oli kõstriks 1866.—1881. a. Pidas ka kooliõpetaja ametit.

Jüri Soo pidas Wigalas oma kõstriameti 50. a. juubelit. Tuli ametisse 1881. a. ja lahkus erusse 1932. a. Suri 1938. a.

Madis Rukki oli asetäitjaks kõstriks 1932.—1936. a.

Riho Tormis on kõstriks alates 1937. a.

Kirikumehed.

Kirikumeeste-tellalõõjate nimestik Wigalas pole pikk. Oma palgawilja kogusid kirikumehed ise, lisaks eluasemele ja mõnele wõtamaale tasuta maale. Iga talu maksis 2 toopi rukkid ja 2 toopi otre. Mõisadest said totku 5 watta 4 külimatti rukkid ja sama palju otre.

1732. a. oli nimistus Kiriku Madis. 1795. a. mainitakse kirikumehena Christian Türgensoni, wabameest. 1845. a. oli Jüri Wolter, siis järgnes Hendrik Getreu ja 1912. a. Jaan Wahowski. Käesolewal ajal Madis Rukki.

Mõningaid andmeid koguduse elust.

Suur tõhutõbi (*Dysenteria*) oli Wigalas 1868. a. Selle põhjustasid tats eelmist italdusaastat. 1868. a. walitses suur põud. Tõed kuiwasid ja kiritust mindi jalgsi kiriklasse. Käidi kerjamas ka linnades, kust toodi werise-tõhutõwe piisilased Wigalasse.

Lapsi kuni 10. eluaastani suri 163; wanemaid inimesi maeti esimesel tõwenädalal 19, teisel — 28, kolmandal — 38, neljandal — 44, wiisandal — 43, kuueandal — 31, seitsmendal — 15. Edasi tuli ette waid üfsituid juhtumeid.

1869. a. tabas rahwast, peamiselt lapsi, sarlakitaud. Suri 103 inimest, nendest lapsi alla 10. eluaasta — 74. Veel järgnewal 1870. a. suri sarlakki 28 last.

Ka 1921. a. mõllas Wigalas werine tõhutõbi. Taud nõudis 40 inimese elu.

1928. a. oli italdusaasta wihmase suwe pärast.

Õnnetusi on ette tulnud mitmesuguseid, nagu igalpool. Nendest omapärasem wahest on weoauto wajumine läbi jää Mati jõe põhja 4. weebr. 1930. a. Autosolijad matuselised pääsesid tõit eluga, peale wanema naisterahwa Liisu Ulting'i, kes uppus oma mehe matusepäewal.

28. augustil 1917. a. wõttis tollaegne riigiwanem Jaan Teemant, kes Wigalast pärit, praeguse õpetaja introductsiooni-jumalateenistusest osa. Introductseeris I Gesti piiskop Jakob Rukki.

II Gesti piiskop dr. H. B. Rahamägi wiisiteeris Wigala kogudust 11. ja 12. septembril 1937. a.

Kirikufoor. Juhataja tõster A. Tormis.

I rida (vajemalt): A. Pest, M. Walker, S. Tali, A. Keller, A. Tormis (juhataja), A. Tormis, E. Kull, E. Saaliste, T. Koro.
 II rida: M. Mõuna, M. Ester, S. Sooring, H. Piltani, A. Walge, H. Canneberg, H. Klementijow, A. Pijang.
 III rida: E. Üürte, A. Tali, J. Üürte, M. Walge, J. Arjaste, A. Ester, E. Raidmaa, J. Piltani.

Pühapäevakoolilapli oma juhtidega 1939. a.

Koolijuhid (ülemine rida, vasemalt: M. Zeppar, J. Jürgeleon, S. Randmaa.

(Grupifotos — M. Kutti.)

12. augustil 1934. a. peatus riigiwanem, praegune waba-riigi president K. Päts, olles ringreisil Eäänemaal, ka Wigala kiriku juures ja külastas kirikut.

1927. a. teostati kiriku sisemine remont.

1931. a. pühitses kõster J. Soo oma 50-aasta ameti juubelit Wigalas ja samal aastal ka kuldpulmapäewa oma abikaasa Ulwine, sünd. Sampson'iga.

1933. a. pühitseti torn-sammas piiskopi asetäitja praost A. Kapp'i poolt.

1934. a. tehti 3 ahju kirikusse.

1936. a. kinkis kogudus kirikule uued, rohelised altari- ja fantslikatted.

1938. a. lõpul oli Wigala koguduses 4.508 hinge Samal aastal laualkäinute arv: 1813. Ristiti: 69 last. Suri: 73 hinge. Laulatati: 30 paari. Seeritati: 57 noort. Armastuseandide üldsumma oli Kr. 1.612,35.

Jumalateenistusi kirikus peeti 1938. a. 59, palwe- ja piiblitunde koguduse piirides õpetaja poolt 22.

Easte jumalateenistusi peeti suwekuudel, nagu waremgi, kirikus igal teisel pühapäewal. Talwel töötas 2 pühapäewa-kooli, üks nendest õpetajamajas, kuhu lapsed pühapäewiti kogunesid.

Ka noortele peeti eriti piiblitunde.

1939. a. laiendati oreliesist ja teostati välisremonti.

1937. aastast tegutses Wigala kirikufoor.

Õdpuks aga olgu toodud nende Wigala poegade nimed, kes oma elu jätsid Eesti Wabadussõjas ja kellele mõlgneme suurimat tänu, et rahulikult oleme mõinud teha ka kogudusetööd wabal Wigala pinnal:

Jüri Hüübi

Aleksander Kirsti

Eduard Kops

Dr. Aleksander Laipman

Jaan Lantsberg

Otto Läti

Tõnis Mäts

Hans Miller

Jaan Normus

Jaan Oidram

Jüri Oviir

Nihtel Oviir

Madis Reinthal, kapten

Bernhard Reiter

Andrei Roosi

Dr. Johan Treumann

Jüri Walder

Nihtel Weedam.

